

دیپلماسی شهری و عملکرد برنامه اسکان بشر سازمان ملل در مواجهه با بحران جهانی مسکن

مهسا امیری^۱ , مرثضی قورچی^۲

۱. دانش آموخته برنامه ریزی منطقه‌ای، گروه شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران. نویسنده مسئول: amiri_mahsa@alumni.iust.ac.ir

۲. استادیار جغرافیای سیاسی، گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
تاریخ‌ها: دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۱۶ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۰	جهانی‌شدن منجر به نقش‌آفرینی شهرها در عرصه‌های فراملی به‌عنوان بازیگران جدید تأثیرگذار بر سیاست بین‌الملل بیش از هر دوره‌ای در تاریخ تمدن بشری شده است. در چنین فضایی دیپلماسی شهری به‌عنوان ابزاری برای شکل‌دهی به فرصت‌های جهانی شهرها همواره مورد تأکید مدیران شهری با تفکرات گشوده در فضای فراملی است. پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش سازمان‌های بین‌المللی در عرصه مدیریت شهری در حوزه مسکن با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و با تکیه بر متون و اسناد کتابخانه‌ای صورت گرفته است. اطلاعات مورد نیاز از طریق بررسی‌های کتابخانه‌ای و مطالعات جهانی به‌ویژه اسناد هیئات همراه با پیگیری آخرین اطلاعات درباره برنامه اسکان بشر و نیز دیپلماسی شهری جمع‌آوری شده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مسکن یکی از چالش‌های اساسی مدیران شهری در قرن بیست و یکم است که شهرها در مناسبات فراملی خود با سازمان‌های بین‌المللی همچون هیئات چگونه می‌توانند از تجارب موفق شهرهای عضو این سازمان در چارچوب دیپلماسی شهری استفاده کنند. دستاوردهای سازمان‌های بین‌المللی در حوزه مدیریت شهری به‌ویژه هیئات در حوزه مسکن و ارتباط با این سازمان بواسطه دیپلماسی شهری و استفاده از تجارب سازمان و اعضای آن از اهمیت بسیاری برخوردار است. در این زمینه حضور در کنفرانس‌های سازمان، دیدارهای چندجانبه با شهرداران شرکت‌کننده در اجلاس‌های آن و در نهایت ارتباط دوجانبه جهت انتقال تجارب موفق مورد بررسی قرار گرفته است.
واژگان کلیدی: اسکان بشر دیپلماسی شهری رشد شهرنشینی سازمان‌های بین‌المللی مسکن	

استناد: امیری، مهسا، قورچی، مرثضی (۱۴۰۴). دیپلماسی شهری و عملکرد برنامه اسکان بشر سازمان ملل در مواجهه با بحران جهانی مسکن. رویکردهای نو در مطالعات انسان و محیط، ۲(۱). ۱۷۳-۱۹۰.

<https://doi.org/10.30487/hmes.2024.2032041.1053>

© ۱۴۰۴ (۲۰۲۶) نویسندگان مقاله، نشریه رویکردهای نو در مطالعات انسان و محیط، ناشر: سازمان مطالعه و تدوین کتب دانشگاهی در علوم انسانی (سمت).

City Diplomacy and the Performance of the United Nations Human Settlements Program in the Face of Global Housing Crisis

Mahsa Amiri ^{1✉} , Morteza Ghoorchi ²

1. Graduate in Regional Planning, Department of Urban Planning, Iran University of Science and Technology, Tehran, Iran. Corresponding Author: amiri_mahsa@alumni.iust.ac.ir
2. Assistant Professor of Political Geography, Department of Human Geography and Regional Planning, Faculty of Earth Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

Article Info

History

Received: April 05, 2025

Accepted: September 11, 2025

Keywords

Human Settlement

City Diplomacy

Urbanization Growth

International Organizations

Housing

Abstract

Globalization has led to the role of cities in transnational arenas as new actors influencing international politics more than any other period in the history of human civilization. In such an atmosphere, city diplomacy as a tool to shape the global opportunities of cities is always emphasized by open-minded city managers in the transnational space. The current research aims to investigate the role of international organizations in urban management in housing by using descriptive-analytical methods and relying on: library texts and documents. The required information has been collected through library surveys and international studies, especially Habitat documents, and following up on the latest information on the Human Settlements Program and city diplomacy. The research findings show that housing is one of the basic challenges of city managers in the 21st century, and how cities can use the successful experiences of member cities of this organization in the framework of city diplomacy in their transnational relations with international organizations such as Habitat. The achievements of international organizations in urban management, especially Habitat in the field of housing, communication with this organization through city diplomacy, and using the organization's and its member's experiences are so important. In this context, attendance at the organization's conferences, multilateral meetings with mayors participating in its meetings, and finally bilateral communication to transfer successful experiences have been examined.

Citation: Amiri, M., & Ghoorchi, M. (2025). City Diplomacy and the Performance of the United Nations Human Settlements Program in the Face of Global Housing Crisis. *Innovative Approaches in Human–Environment Studies*, 2(1), 173-190.

<https://doi.org/10.30487/hmes.2024.2032041.1053>

© 2025 Authors, Innovative Approaches in Human–Environment Studies.

Publisher: The Organization for Researching and Composing University Textbooks in the Islamic Science and Humanities (SAMT)

مقدمه

همگام با جهانی شدن، مفهوم و کارکرد حاکمیت تغییر یافته و به تدریج علاوه بر دولت‌ها بازیگران جدیدی در عرصه فراملی ظهور کرده‌اند. در حالی که سیاست‌گذاری محلی ممکن است فعالیت غالب دولت‌های شهری باشد، این واقعیت غیرقابل انکار است که امروزه شهرها، چه کوچک و چه بزرگ، مجبورند تا با چشم‌انداز سیاستی وسیع‌تری از ارتباطات، بازارها و همتایان که فراتر از موقعیت محلی‌شان است، مواجه شوند (Acuto et al., 2017: 16). در چارچوب نقش‌آفرینی بازیگران فراملی در عرصه‌های فراملی، رویکرد غالب در مدیریت شهری اتصال شهرها به شبکه‌های شهری بین‌المللی، به منظور بهره‌گیری از مزایای جهانی شدن است که با تقویت دیپلماسی شهری به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای مدیریت شهری، زمینه ورود شهرهای مختلف جهان به عرصه‌های فراملی فراهم می‌گردد (امیری و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۳۶). بدین ترتیب، با توجه به تحولات اخیر نظام بین‌الملل، ظهور بازیگران غیردولتی رشدی قارچ‌گونه پیدا کرده‌اند و این بازیگران در قالب سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی در سراسر جهان به عنوان لابی‌های قوی در حال پیگیری اهداف ملی و شهروندی خود هستند (قورچی و امانی، ۱۳۹۴: ۱۷). امروزه حداقل ۲۰۰ شبکه شهری وجود دارد که مقامات محلی را در سراسر مرزها و قاره‌ها به هم متصل می‌کند و نفوذ سیاسی-اقتصادی شهرها در حال افزایش است (Acuto et al., 2018: 3). این شبکه‌ها طیف وسیعی از مسائل و موضوعات را مورد توجه قرار می‌دهند و برخی نیز مانند برنامه اسکان بشر سازمان ملل به طور ویژه به بحث سکونتگاه‌های انسانی و مسکن پرداخته‌اند. از آن جایی که مسئله مسکن مانند بسیاری از دیگر مسائل چالشی فراگیر است، پرداختن به آن نیز باید با ارائه راه‌حل در سطوح جهانی و با نقش‌آفرینی و حضور پررنگ مقامات شهری و مسئولین محلی صورت گیرد. باید به این نکته توجه داشت که در حالی که شهرها با چالش‌های فراوانی مواجه هستند، نیروگاه‌هایی برای رشد اقتصادی و کاتالیزورهایی برای نوآوری و پیشرفت هستند. به عبارتی، شهرها هم منشاء و هم راه‌حلی برای مسائل مختلف هستند و با چشم‌انداز، برنامه‌ریزی، مدیریت و تأمین مالی می‌توانند به ارائه راه‌حلی برای مسائل جهانی کمک کنند. در این راستا پیوستن شهرها به مجامع و شبکه‌های جهانی فعال در عرصه مسکن در راستای به اشتراک گذاشتن تجارب موفق شهرها در این حوزه از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است و گامی مؤثر در جهت حل چالش‌های پیش روی مسکن به شمار می‌رود. در این زمینه ضمن بررسی معیارهای مسکن مناسب و کنوانسیون‌های مرتبط با این حوزه، به معرفی آژانس اسکان بشر سازمان ملل، برنامه راهبردی و زمینه‌های کاری آن خواهیم پرداخت. همچنین پروژه‌های سازمان در مناطق مختلف جهان و شبکه‌های مرتبط با سازمان در حوزه مسکن مورد بررسی قرار خواهند گرفت. در ادامه الگوی مرتبط با بحران جهانی مسکن و نحوه رویارویی با آن نیز ارائه و در نهایت به ارائه پیشنهادات مناسب در این زمینه پرداخته خواهد شد. بنابراین، با توجه به ضرورت موضوع، پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به سؤال زیر است:

عملکرد برنامه اسکان بشر سازمان ملل در پرداختن به بحران جهانی مسکن به چه صورت است؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

دیپلماسی شهری را می‌توان به عنوان نهادها و فرآیندهایی تعریف کرد که در آن شهرها با بازیگران در یک مرحله‌ی سیاسی بین‌المللی با هدف نمایندگی خود و منافع خود در برابر یکدیگر در ارتباط هستند (Plujim & Mellisen, 2007: 11). سورماژ، دیپلماسی شهری را فرآیند نمایندگی و ارتباطی می‌داند که در آن شهرها روابط دوطرفه‌ی خود را برقرار کرده و پرورش می‌دهند، منافع و علایق خود را پیش می‌برند، تلاش می‌کنند تا تأثیر و نفوذ خود را بر دیگر بازیگران بین‌المللی (دولت‌ها، نهادهای بین‌المللی، دیگر شهرها و بازیگران غیردولتی) بکار گیرند و به دنبال فرصت‌هایی برای حل مشکلات و وجهه‌ی بین‌المللی‌شان باشند (Surmacz, 2018: 12). دیپلماسی شهری شکلی از مرکزیت‌زدایی از مدیریت

روابط بین‌الملل از طریق انتخاب شهرها به‌عنوان بازیگران کلیدی است. دیدگاه فراگیر با تمرکز بر درگیر شدن شهر در دیپلماسی این است که بازیگران دولت و شهر، ساکن مناطق مختلف دو «دنیای سیاست جهانی» هستند. اول «دنیای دولت‌محور» قرار دارد که در آن بازیگران دولتی عمل می‌کنند؛ دوم «دنیای چندمرکزی» متنوع است که در آن شهرها و دیگر بازیگران غیردولتی عمل می‌کنند (توحیدفام و دلیلی، ۱۳۹۵: ۳۱۵-۳۱۴). با این حال، منظور از دیپلماسی شهری تقابل در برابر دیپلماسی ملی و رسمی نیست، بلکه به‌عنوان مکمل و پشتیبان در کنار دیپلماسی رسمی و تحت هدایت آن مطرح است (بصیرت و جلیلی، ۱۳۹۳: ۵۵) و تفاوت آن با دیپلماسی رسمی یا ملی این است که دارای ساختار کمتر، و تأثیر و نفوذ مستقیم کمتر است و ابزارهای رسمی کمتری نیز در اختیار دارد (Beall & Adam, 2017: 11). این شکل از دیپلماسی، ابزار سیاست‌گذاری شهری، فرآیندها، نهادها و ترتیبات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی و فرهنگی است تا مدیران شهرهای مختلف جهان بتوانند فضایی امن، دموکراتیک، سرشار از رفاه، نشاط و آزادی‌های مبتنی بر حقوق بشر را برای شهروندان خود و شهروندان جهانی ایجاد کنند (نجاتی حسینی، ۱۳۹۰: ۱۱۹). امروزه، شهرها محل زندگی بیش از نیمی از جمعیت جهان هستند و این روند با سرعت زیادی رو به افزایش است. با ادامه رشد جمعیت و شهرنشینی، شهرها در مناطق توسعه‌یافته و در حال توسعه با چالش‌های فراوانی از جمله آلودگی هوا، ازدحام، مشکلات زیست‌محیطی، مسائل اجتماعی و تقاضا برای مسکن مواجه هستند. بسیاری از شهرهای جهان به‌طور فزاینده‌ای مسکن را به‌عنوان یکی از بحرانی‌ترین چالش‌های شهری در شهرهای امروزی تجربه می‌کنند. با وجود رشد شهرها، همراه با آن تعدادی پیامدهای ناخواسته از جمله افزایش قیمت مسکن، کمبود مسکن مقرون به صرفه و سهام غیرقابل انعطاف مسکن به‌وجود آمده است. این مشکلات به نوبه خود نه تنها ثبات بازار مالی، بلکه کیفیت زندگی و یکپارچگی و همچنین رقابت شهر را در مقیاس ملی و بین‌المللی تهدید می‌کند (Van Doorn et al., 2019: 12). مسکن یک ضرورت است و به‌عنوان یک نیاز و حق اساسی انسان شناخته می‌شود و از شاخص‌های موثر در بررسی میزان ریشه‌کنی فقر در هر کشوری تلقی می‌شود (Martin et al., 2015). مسکن در میان سه نیاز اساسی انسان در رتبه اول قرار دارد و در دسترس بودن آن برای رفاه هر انسانی بسیار حیاتی است، به‌طوری‌که عملکرد آن یکی از معیارهایی است که سلامت یک ملت با آن سنجیده می‌شود (Moore, 2019: 201). باید به این نکته توجه داشت که مسکن در همه ابعاد آن چیزی بیش از یک سرپناه محض است، زیرا شامل همه خدمات اجتماعی و امکاناتی است که یک جامعه یا محله را قابل سکونت می‌کند (Ebrie, 2009). برای دهه‌های متمادی، مردم در سطح جهانی با مشکلات شدید مسکن مواجه بوده و هنوز بخش زیادی از انسان‌ها در شرایط محرومیت شدید از سرپناه زندگی می‌کنند (Mutume, 2004; Zukin et al., 2015). این در حالیست که حقوق بشر بین‌الملل حق همه افراد برای داشتن استانداردهای مناسب زندگی، از جمله مسکن مناسب را به رسمیت می‌شناسد. با این حال بیش از یک میلیارد نفر از مسکن مناسب برخوردار نیستند، میلیون‌ها نفر در سرتاسر جهان در شرایط تهدیدکننده زندگی یا سلامتی، در محله‌های فقیرنشین و سکونتگاه‌های غیررسمی پرجمعیت زندگی می‌کنند که حقوق انسانی و منزلت آن‌ها را رعایت نمی‌کند و سالانه میلیون‌ها نفر دیگر به اجبار از خانه‌های خود بیرون رانده می‌شوند و یا با تهدید مجبور به اخراج اجباری می‌شوند (OHCHR, 2023: 1). به‌دنبال تشخیص دولت‌ها به نیاز به سکونتگاه‌های پایدار انسانی و پیامدهای سریع شهرنشینی به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، اولین کنفرانس بین‌المللی سازمان ملل متحد در مورد سکونتگاه‌های انسانی^۱ که به‌طور کامل تأثیر رو به رشد شهرنشینی و نیاز به تضمین تعهد سیاسی برای توسعه پایدار شهری را به رسمیت شناخت از تاریخ ۳۱ می تا ۱۱ ژوئن ۱۹۷۶ در شهر ونکوور-کانادا برگزار شد. در آن زمان، شهرنشینی و تأثیرات آن به‌سختی مورد توجه جامعه بین‌المللی قرار می‌گرفت، اما جهان شاهد بزرگ‌ترین و سریع‌ترین مهاجرت مردم

به شهرها در تاریخ و همچنین افزایش جمعیت شهری از طریق رشد طبیعی ناشی از پیشرفت‌های پزشکی بود. این کنفرانس در دسامبر ۱۹۷۷ منجر به ایجاد برنامه اسکان بشر سازمان ملل^۱ امروزی به عنوان آژانس سازمان ملل متحد که مسئول رسیدگی به مسائل مربوط به سکونتگاه‌های انسانی است، گردید (Habitat1.org). کنفرانس‌های بعدی سازمان ملل هر ۲۰ سال یکبار برگزار شده است. دومین کنفرانس در زمینه سکونتگاه‌های انسانی^۲ در تاریخ ۱۴-۳ ژوئن ۱۹۹۶ در شهر استانبول-ترکیه برگزار شد و تعهدات ونکوور را نیز مورد تأیید قرار داد. این اجلاس معروف به "اجلاس شهر" بود و ۱۲۰۰۰ نفر را با هدف افزایش آگاهی در مورد شهرنشینی پایدار و تعهد به اهداف سرپناه کافی برای همه و سکونتگاه‌های انسانی پایدار گرد هم آورد (Habitat2.org). سومین کنفرانس سازمان ملل متحد در مورد مسکن و توسعه پایدار شهری^۳ در تاریخ ۲۰-۱۷ اکتبر ۲۰۱۶ در شهر کیتو-آکوادور برگزار شد. این کنفرانس اولین نشست جهانی سازمان ملل پس از تصویب دستور کار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار و اهداف توسعه پایدار بود که فرصتی منحصر به فرد برای بحث در مورد چالش مهم چگونگی برنامه‌ریزی و مدیریت شهرها، شهرک‌ها و روستاها به منظور ایفای نقش خود به عنوان محرک‌های توسعه پایدار و از این رو، شکل دادن به اجرای اهداف توسعه جهانی جدید و تغییرات اقلیمی به شمار می‌آمد. این کنفرانس قوی‌ترین مشارکت جامعه مدنی، سهامداران و مقامات محلی را در تاریخ سازمان ملل داشت، بیش از ۳۰۰۰۰ نفر از ۱۶۷ کشور در آن شرکت داشتند و بیش از ۲۰۰۰ نماینده دولت‌های محلی و منطقه‌ای نیز اعتبارنامه دریافت کردند (Habitat3.org). برنامه اسکان بشر سازمان ملل تخمین می‌زند که تا سال ۲۰۳۰، سه میلیارد نفر (حدود ۴۰ درصد از جمعیت جهان)، به مسکن کافی نیاز دارند که به معنای تقاضا برای ۹۶۰۰۰ واحد مسکونی جدید مقرون به صرفه و قابل دسترس در هر روز است. علاوه بر این، تخمین زده می‌شود که ۱۰۰ میلیون نفر در سراسر جهان بی‌خانمان هستند و از هر چهار نفر یک نفر در شرایط نامطلوبی از منظر سلامت، ایمنی و رفاه زندگی می‌کند (UN-Habitat.org, 2023). از طرفی داده‌های صندوق بین‌المللی پول نیز نشان می‌دهد که در اکثر کشورها، هزینه مسکن سریعتر از درآمد رشد کرده است (IMF.org, 2021).

با توجه به اهمیت موضوع، تاکنون پژوهش‌های متعددی از سوی اندیشمندان مختلف در حوزه مسکن صورت گرفته که نتایج مطلوبی را به دنبال داشته‌اند. در مطالعه‌ای از سوی بیتی و همکاران (۲۰۱۰)، ۹ کشور مختلف را که با زاویه کمی متفاوت و مرتبط با شرایط خاص آن‌ها به مسئله فرآیند سریع شهرنشینی و کمبود مسکن پرداخته‌اند مورد بررسی قرار گرفته و به این نکته تأکید دارد که پیامدهای گسترش شهری جدید در سطح جهانی احساس می‌شود، زیرا شرایط مشترک بین فرهنگی در رسیدگی به کمبود مسکن و سکونتگاه‌های غیررسمی مشترک است و صرف نظر از زمینه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی یا اجتماعی، درک مخرج مشترک برای اسکان فقرا مهم است. بنابراین نیاز فوری به داشتن یک پلتفرم مشترک وجود دارد و این بستر مشترک و مرکز دانش نقش کنسرسیوم دانشگاه جهانی است. طبق یافته‌های پژوهش از تفاوت‌های عمده در رفع کمبود مسکن مسئله مقیاس مربوط به میزان دخالت دولت در مواجهه با مشکل مسکن نظیر- رویکرد دولت‌های توتالیتار مانند لهستان کمونیستی تا سال ۱۹۸۹ یا در شیلی (۱۹۷۳-۱۹۹۰) و یا مداخلات دولتی محلی در مقیاس کوچکتر، مانند تایلند یا مکزیک با اتخاذ رویکردهای جایگزین- است. در سطح جهانی، طی سال‌های اخیر، کشورها از رویکرد با مقیاس کوچکتر پیروی کرده‌اند که در گسترش سازمان‌های غیردولتی مشهود است و ابداع راه‌حل‌های جامع و پایدار برای کمبود شدید مسکن در سراسر جهان را به دنبال خواهد داشت. (Beattie et al., 2010). و ترشتاین (۲۰۱۷) در مقاله خود به بررسی بحران جهانی مسکن شهری ناشی از افزایش سریعتر

1. United Nations Human Settlements Programme
2. Habitat II
3. Habitat III

هزینه‌های مرتبط با مسکن خانوار نسبت به افزایش حقوق و دستمزد در بسیاری از مراکز شهری در سراسر جهان پرداخته است. وضعیتی که حداقل توسط سه روند بزرگ جهانی پس از بحران مالی جهانی، تسریع دوباره شهری شدن سرمایه و مردم، تأمین اعتبار ارزان و افزایش نابرابری درون جامعه ایجاد شده است. این مقاله چهار هدف کلیدی را شامل افزایش آگاهی از بحران، نشان دادن وسعت و ویژگی‌های خاص و نیز پیامدهای شدید اجتماعی و مشکل ساز فضایی آن، پیوند دادن تحولات فعلی به بحث‌های کلیدی دانشگاهی در مطالعات مسکن و مطالعات شهری و توسعه یک دستور کار تحقیقاتی که می‌تواند با طرح سؤالات تازه و فوری از دیدگاه‌های تجربی، نظری و سیاسی به جبران شکاف فعلی «سیاست-نتیجه» در سیاست‌گذاری کمک کند، دنبال می‌کند و بر این نکته تأکید می‌کند که این مداخله در نهایت نیازمند تولید دانش اختصاصی‌تر و سیاسی‌شده‌تر برای دستیابی به آینده شهری مقرون به صرفه برای همه افراد در سراسر جهان است (Wetzstein, 2017). در مطالعه‌ای از سوی حسینی (۲۰۱۸)، سیاست‌های جهانی در زمینه تأمین مسکن مقرون به صرفه به عنوان یکی از مهم‌ترین سیاست‌های تأمین مسکن برای گروه‌های کم درآمد شهری مورد بررسی قرار گرفته است. این مقاله که با روش توصیفی-تحلیلی صورت گرفته، تأمین مسکن به ویژه برای گروه‌های کم درآمد شهری را از مهم‌ترین مسائل و چالش‌های کشورهای جهان برای دستیابی به توسعه پایدار می‌داند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که موفقیت بخش مسکن مقرون به صرفه در کشورهای مختلف، بیش از هر چیز نیازمند شناسایی خانوارهای کم درآمد شهری و شناخت کافی و کارآمد وضعیت گروه‌های هدف است. شناسایی خانوارهای واجد شرایط دریافت تسهیلات مسکن از اتلاف منابع و امکانات جلوگیری می‌کند و دستیابی دهک‌ها و گروه‌های نیازمند به تسهیلات و خدمات را به دنبال خواهد داشت. شفافیت و ارائه آمار واقعی نیز در این بخش منجر به کارآمدی برنامه‌ها و طرح‌های اجرایی و افزایش بازدهی آن‌ها می‌شود (حسینی، ۱۳۹۷). در مطالعه‌ای از سوی لئون (۲۰۲۰)، تاریخ نادیده گرفته شده حکمرانی جهانی به سمت سیاست مسکن، از منشأ آن در دوره پس از جنگ (۱۹۴۵) تا کنفرانس "Habitat III" در استانبول (۲۰۱۶) ردیابی می‌شود و طی آن ویژگی‌های منحصر به فرد حکمرانی شهری جهانی^۱ و چگونگی ظهور آن برای مقابله با چالش‌های مسکن جهانی بررسی و تحلیل می‌گردد. بازه زمانی مورد مطالعه، یک تاریخ پرجنب و جوش است که در آن سازمان‌های بین‌المللی تلاش می‌کنند تا بر سیاست‌های محلی و شهرها به عنوان بازیگران مهم در حکمرانی جهانی تأثیر بگذارند. همچنین یک گفتمان مسکن متناقض و در عین حال پیچیده را در سطح جهانی نشان می‌دهد، که چالش‌های مسکن محلی را به عنوان یک موضوع منحصر به فرد جهانی مطرح می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که تا سال ۲۰۱۶ حکمرانی شهری جهانی به طور قابل توجهی از طریق انواع روش‌های مرتبط با برنامه ریزان گسترش یافته و مجرای برای اصول کلیدی ساختمان شهر از «سبک‌های بین‌المللی» مدرنیستی تا شهرسازی جدید بوده است (Leon, 2020). از دیگر مطالعات ارزشمند در این زمینه، مقاله‌ای از سوی آلبرز (۲۰۲۲) است که بر مطالعات جهانی مسکن به صورت رابطه‌ای و مقایسه‌ای بحث می‌کند که فراتر از دوگانگی‌های شمال/جنوب و شرق/غرب جهانی است. به زعم محقق، نقدهای پساستخارگرایانه و پساستعماری منجر به اصلاح ضروری در علوم اجتماعی شده است، اما بحث‌هایی درباره تفاوت و قیاس‌ناپذیری نیز در راستای زیر سؤال بردن ایده مطالعات بین‌المللی تطبیقی مسکن بسیج می‌شوند. در این زمینه محقق مفهوم "مسیرهای مشترک" (در مقابل همگرایی و واگرایی) را بسیج کرده تا نشان دهد که چگونه تفاوت در ابعاد چند گانه به جای اینکه عمدتاً در امتداد یک محور شمال/جنوب یا شرق/غرب باشد، ایجاد می‌شود. هدف بحث بر ضد نظریه پساستعماری نیست، بلکه نشان دادن این است که چگونه استفاده نادرست از این ایده‌ها، به طور کلی تحقیقات تجربی را که به لحاظ نظری تعبیه شده است و به طور خاص تحقیقات بین‌المللی تطبیقی را خفه کرده است. در نهایت،

محقق ایده مطالعات مسکن جهانی رابطه‌ای را بررسی کرده که بر نقش بازیگران فراملی، مقررات و بازارها به عنوان یکی از راه‌های خروج از بن‌بست مطالعات مسکن متضاد متمرکز است (Aalbers, 2022). برنامه اسکان بشر نیز مقرون به صرفه بودن، پایداری و فراگیر بودن بخش مسکن را در هسته فرآیند شهرنشینی قرار می‌دهد تا دسترسی به مسکن مناسب برای همه تضمین شود. مسکن چیزی بیش از یک سقف و فرصتی برای زندگی بهتر و آینده‌ای بهتر است. تا سال ۲۰۳۰، آژانس تخمین می‌زند که ۳ میلیارد نفر، یعنی حدود ۴۰ درصد از جمعیت جهان، به مسکن کافی نیاز دارند. این به معنای تقاضا برای ۹۶۰۰۰ واحد مسکونی جدید مقرون به صرفه و قابل دسترس در هر روز است. علاوه بر این، تخمین زده می‌شود که ۱۰۰ میلیون نفر در سراسر جهان بی‌خانمان هستند و از هر چهار نفر یک نفر در شرایط مضری زندگی می‌کند که به سلامت، ایمنی و رفاه آن‌ها می‌پردازد. دسترسی به مسکن پیش شرط دسترسی به شغل، آموزش، بهداشت و خدمات اجتماعی است، بنابراین به منظور مقابله با چالش‌های فعلی مسکن، همه سطوح دولت باید مسکن را در مرکز سیاست‌های شهری و مردم و حقوق بشر را در خط مقدم توسعه پایدار شهری قرار دهند. دیدگاه‌های آژانس در زمینه حق مسکن به شرح زیر است:

- حمایت از تلاش‌های دولت‌های ملی و محلی، گروه‌های جامعه مدنی و نهادهای ملی حقوق بشر در تحقق حقوق بشر برای مسکن مناسب؛
  - بیش از ۱٫۸ میلیارد نفر در سراسر جهان فاقد مسکن مناسب هستند. هر سال ۲ میلیون نفر به اجبار بیرون رانده می‌شوند، بسیاری دیگر در معرض خطر اخراج قرار می‌گیرند و حدود ۱۵۰ میلیون نفر در سراسر جهان بی‌خانمان هستند؛
  - مسکن مناسب یکی از موارد مهم در زمینه حقوق بشر است که در قوانین بین‌المللی حقوق بشر ذکر شده است و ناتوانی در به رسمیت شناختن، حفاظت و تحقق حق مسکن منجر به نقض حقوق اساسی بسیاری از جمله حق کار، آموزش، بهداشت و امنیت می‌شود.
- با بررسی مطالعات مرتبط با حوزه مسکن می‌توان دریافت که، نیاز انسان به سرپناه و مسکن مناسب یک نیاز جهانی است و تأمین آن نیازمند تلاش جهانی و همکاری همه‌جانبه در راستای حل مسائل و مشکلات مرتبط با آن است. دسترسی به مسکن مناسب پیش شرط دسترسی به شغل، آموزش، امنیت، خدمات اجتماعی و بهداشت است و عدم تأمین آن به شکل مناسب مسائلی نظیر توسعه زاغه‌ها، بی‌خانمانی، افزایش فقر، آلودگی، مواجهه با شرایط غیربهداشتی و مشکلات سلامتی را به دنبال خواهد داشت. بنابراین، با در نظر گرفتن اهمیت دسترسی به مسکن مناسب، تمرکز اصلی مقاله بر اقدامات مؤثر برنامه اسکان بشر در زمینه مسکن و اهمیت پیوستن شهرهای مختلف به این سازمان جهت رویارویی با مسائل و مشکلات گوناگون است.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از حیث ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی محسوب می‌شود و جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز بر مبنای روش کتابخانه‌ای و با استفاده از منابع معتبر اینترنتی صورت گرفته است. روش کتابخانه‌ای در تمامی تحقیقات علمی مورد استفاده قرار می‌گیرد و شامل رجوع به کتب، مقالات، اسناد، مدارک، ضوابط، طرح‌ها و فیش برداری، دسته‌بندی و گردآوری اطلاعات مورد نیاز پژوهش از آن‌ها می‌باشد که در برخی از تحقیقات، در بخشی از فرآیند و در برخی نیز از آغاز تا انتها مورد استفاده قرار می‌گیرد. بر این اساس، کتب و مقالات متعددی مورد مطالعه قرار گرفته و کارکردهای برنامه اسکان بشر سازمان ملل در زمینه مسائل شهرنشینی و سکونت انسانی مورد بررسی گرفته است. در این راستا، به معرفی و بررسی برنامه راهبردی اسکان بشر در زمینه حل چالش‌ها و فرصت‌های شهرها و دیگر سکونتگاه‌های انسانی، پروژه‌های برنامه اسکان بشر، شبکه‌های مشارکتی مرتبط با سازمان در زمینه مسکن پراخته خواهد

شد. همچنین ضرورت حضور و نقش آفرینی مقامات شهری و مسئولین محلی مانند شهرداران، شورای شهر و غیره در حل بحران جهانی مسکن با بهره‌مندی از ابزار دیپلماسی شهری و از طریق عضویت در سازمان‌های بین‌المللی فعال در عرصه سکونتگاه‌های شهری و مسکن جهت به اشتراک گذاشتن تجارب موفق در حوزه مسکن مورد توجه قرار خواهد گرفت.

یافته‌های پژوهش

مسکن مناسب به‌عنوان بخشی از حق استاندارد زندگی مناسب در اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸ و در میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۹۶۶ به رسمیت شناخته شده است. دیگر معاهدات بین‌المللی حقوق بشر از آن زمان به بعد حق داشتن مسکن مناسب یا برخی از عناصر آن، مانند حفاظت از خانه و حریم شخصی را به رسمیت شناخته یا به آن اشاره کرده‌اند. جدول ۱، موارد مرتبط با حق مسکن مناسب را نمایش می‌دهد (OHCHR, 2023: 1-29):

جدول ۱. موارد مرتبط با حق مسکن مناسب

حق مسکن مناسب			
آزادی‌های حق مسکن مناسب	حقوق حق مسکن مناسب	معیارهای اساسی مسکن مناسب	حفاظت در برابر اخراج اجباری
محافظت در برابر اخراج اجباری، تخریب خودسرانه و تخریب خانه؛	امنیت تصدی؛	امنیت تصدی؛	فراهم نمودن فرصتی برای مشاوره واقعی؛
حق رهایی از مداخله خودسرانه در خانه، حریم خصوصی و خانواده و	استرداد مسکن، زمین و اموال؛	در دسترس بودن خدمات، مواد، امکانات و	اطلاعیه کافی و منطقی؛
جنبه‌های کلیدی حق مسکن مناسب	دسترسی برابر و بدون تبعیض به مسکن مناسب؛	زیرساخت‌ها؛ مقرون به صرفه بودن؛	اخراج پیشنهادی در زمان معقول؛
حق انتخاب محل سکونت، تعیین محل زندگی و آزادی رفت و آمد.	مشاورکت در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با مسکن در سطح ملی و اجتماعی.	ممنوعیت اخراج در هوای بد یا در شب؛	شناسایی صحیح اشخاصی که اخراج را انجام می‌دهند؛
حق داشتن مسکن مناسب	حق داشتن مسکن مناسب با حق مالکیت یکسان نیست.	در دسترس بودن راه‌حل‌ها و کمک‌های حقوقی؛	در دسترس بودن راه‌حل‌ها و کمک‌های حقوقی؛
باورهای غلط رایج در مورد حق مسکن مناسب	حق داشتن مسکن مناسب تنها یک هدف برنامه‌ریزی شده نیست که باید در بلندمدت به آن دست یافت.	حق داشتن مسکن مناسب شامل حصول اطمینان از دسترسی به خدمات کافی است.	حق داشتن مسکن مناسب تنها یک هدف برنامه‌ریزی شده نیست که باید در بلندمدت به آن دست یافت.
ارتباط بین حق مسکن مناسب و سایر موارد حقوق بشر	دسترسی به مسکن مناسب می‌تواند پیش‌شرط بهره‌مندی از چندین حقوق بشر از جمله حقوق کار، بهداشت و سلامت، امنیت اجتماعی، رأی، حریم خصوصی یا تحصیل باشد.	مقابله با تبعیض و تفکیک از منظر نژاد، رنگ، جنس، زبان، مذهب، عقاید سیاسی یا عقاید دیگر، منشأ ملی یا اجتماعی، دارایی، تولد یا وضعیت دیگر (ناتوانی، وضعیت سلامتی (مانند HIV/AIDS) یا گرایش جنسی) و فقر و حاشیه نشینی اقتصادی.	مقابله با تبعیض و تفکیک از منظر نژاد، رنگ، جنس، زبان، مذهب، عقاید سیاسی یا عقاید دیگر، منشأ ملی یا اجتماعی، دارایی، تولد یا وضعیت دیگر (ناتوانی، وضعیت سلامتی (مانند HIV/AIDS) یا گرایش جنسی) و فقر و حاشیه نشینی اقتصادی.
نحوه اعمال اصل عدم تبعیض	تضمین برابری قانونی و عملی در دسترسی به مسکن مناسب و حفاظت در برابر اخراج اجباری، تلاش جهت لغو مقررات منطقه‌بندی، جلوگیری از توسعه سیاست حذفی و محرومیت از مزایای مسکن، جلوگیری از سلب امنیت تصدی و عدم دسترسی به اعتبار.	تضمین برابری قانونی و عملی در دسترسی به مسکن مناسب و حفاظت در برابر اخراج اجباری، تلاش جهت لغو مقررات منطقه‌بندی، جلوگیری از توسعه سیاست حذفی و محرومیت از مزایای مسکن، جلوگیری از سلب امنیت تصدی و عدم دسترسی به اعتبار.	تضمین برابری قانونی و عملی در دسترسی به مسکن مناسب و حفاظت در برابر اخراج اجباری، تلاش جهت لغو مقررات منطقه‌بندی، جلوگیری از توسعه سیاست حذفی و محرومیت از مزایای مسکن، جلوگیری از سلب امنیت تصدی و عدم دسترسی به اعتبار.

ادامه جدول ۱ موارد مرتبط با حق مسکن مناسب

حق مسکن مناسب	کاربرد عام	کاربرد خاص
حق مسکن مناسب در حقوق بشر بین الملل	حق هر کس برای داشتن استانداردهای زندگی مناسب برای خود و خانواده اش، از جمله غذا، پوشاک کافی، مسکن و بهبود مستمر شرایط زندگی.	پرداختن به حقوق بشر گروه های خاص شامل زنان، کودکان، مردم بومی، کارگران مهاجر و اعضای خانواده آنها، یا افراد دارای معلولیت.
	ماده ۲۱ کنوانسیون وضعیت پناهندگان	الزام دولت های عضو برای رفتاری تا حد امکان مطلوب با پناهندگان در مورد مسکن و نه کمتر از رفتاری که در شرایط یکسان با بیگانگان می شود.
	ماده ۴۳ کنوانسیون بین المللی حمایت از حقوق همه کارگران مهاجر و اعضای خانواده آنها	تضمین رفتار برابر در دسترسی به مسکن، از جمله طرح های مسکن اجتماعی و حمایت در برابر استثمار در رابطه با اجاره بهای مهاجران عادی و خانواده های آنها.
	کنوانسیون شماره ۹۷ سازمان بین المللی کار در مورد مهاجرت برای استخدام	رسیدگی به محل اسکان کارگران مهاجر.
آوارگان و مهاجران	اصل ۱۸ راهنمای جابجایی داخلی	حق برخورداری همه مهاجران داخلی از استانداردهای زندگی مناسب و حداقل، بدون توجه به شرایط و بدون تبعیض و فراهم نمودن پناهگاه و مسکن اساسی و ایمن.
	توصیه عمومی شماره ۳۰ (۲۰۰۴) کمیته رفع تبعیض نژادی	تضمین برخورداری برابر از حق مسکن مناسب برای شهروندان و غیرشهروندان، با اجتناب از تفکیک در مسکن و اطمینان از خودداری آژانس های مسکن از درگیر شدن در اعمال تبعیض آمیز.
	اصول پینیرو ^۱	اصل ۲: حق مسکن و استرداد اموال؛ اصل ۱۲: رویه ها، نهادها و مکانیسم های ملی عادلانه، به موقع، مستقل و بدون تبعیض برای ارزیابی و اجرای دعاوی استرداد مسکن، زمین و دارایی؛ اصل ۱۳: دسترسی به مراحل دعاوی استرداد؛ اصل ۱۸: اقدامات قانونی.
مردم بومی	بند ۱ ماده ۱۱ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی: حق مسکن مناسب شامل همه افراد می شود. بند ۲ ماده ۲: تمام حقوق مندرج در میثاق باید بدون تبعیض اعمال شود. اعلامیه سازمان ملل متحد در مورد حقوق مسکن مردمان بومی (۲۰۰۷): حق تعیین سرنوشت، حقوق مربوط به اراضی، منابع و قلمروها، حقوق اجتماعی و اقتصادی و حقوق مربوط به عدم تبعیض. بند ۱ ماده ۲۱: به رسمیت شناختن حق بهبود مسکن، تأکید بر اهمیت حق مردم بومی برای تعیین نهادها، برنامه ها و سیاست های مسکن. کنوانسیون شماره ۱۶۹ سازمان بین المللی کار در مورد مردم بومی و قبیله ای در کشورهای مستقل (۱۹۸۹): اطمینان دولت ها بر مود+د تبعیض قرار نگفتن کارگران بومی در مورد مسکن (ماده ۲۰ (۲) (ج)).	

1. Pinheiro Principles

در آگوست ۲۰۰۵، کمیسیون فرعی سازمان ملل متحد در مورد حمایت و ارتقاء حقوق بشر، اصول مربوط به مسکن و استرداد اموال پناهندگان و افراد آواره را تصویب کرد. این اصول رهنمودهای سیاستی خاصی را برای تضمین حق استرداد مسکن و اموال در عمل و اجرای قوانین، برنامه ها و سیاست های استرداد بر اساس حقوق بشر بین المللی، حقوق بشردوستانه و پناهندگان و استانداردهای ملی ارائه می کنند.

جدول فوق دربرگیرنده موارد مرتبط با حق مسکن مناسب است که به تفکیک به آن‌ها اشاره شده است. از موارد مهم در این بخش جنبه‌های کلیدی حق مسکن مناسب می‌باشد که دربرگیرنده آزادی‌های حق مسکن مناسب، حقوق و معیارهای اساسی مسکن مناسب و حفاظت در برابر اخراج اجباری است. در این میان به باورهای غلط رایج در مورد حق مسکن مناسب، ارتباط حق مسکن مناسب و سایر موارد حقوق بشر، نحوه اعمال اصل عدم تبعیض، حق مسکن مناسب در حقوق بشر بین‌الملل، آوارگان و مهاجران و مردم بومی نیز اشاره شده است. مناسب مقامات دولتی و مسئولین محلی در نقاط مختلف جهان ملزم به حمایت از حق مسکن مناسب از طریق اعلامیه‌های بین‌المللی، برنامه‌های اقدام یا اسناد نتیجه کنفرانس هستند. در ادامه به معرفی برنامه اسکان بشر سازمان ملل و کارکردهای مؤثر آن پرداخته خواهد شد.

برنامه اسکان بشر سازمان ملل (UN-Habitat)

برنامه سکونتگاه‌های انسانی سازمان ملل متحد (۱۹۸۷)، توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد موظف است شهرهای پایدار را از نظر اجتماعی و زیست محیطی با هدف تأمین سرپناه مناسب برای همه ترویج دهد. این برنامه نقطه کانونی برای همه مسائل شهرنشینی و سکونت انسانی در سیستم سازمان ملل متحد است و با شرکای خود برای ساختن شهرها و جوامع فراگیر، ایمن، تاب‌آور و پایدار همکاری می‌کند، ضمن آنکه شهرنشینی را به‌عنوان یک نیروی دگرگون‌کننده مثبت برای مردم و جوامع ترویج می‌کند و نابرابری، تبعیض و فقر را کاهش می‌دهد. مقر سازمان شهر نایروبی پایتخت کنیا است و در بیش از ۹۰ کشور در منطقه آفریقا، منطقه آسیا و اقیانوس آرام، منطقه کشورهای عربی، آمریکای لاتین و منطقه کارائیب، اروپا و آمریکای شمالی برای ترویج تغییرات دگرگون‌کننده در شهرها و سکونتگاه‌های انسانی از طریق دانش، مشاوره خط مشی، کمک فنی و اقدام مشترک فعالیت می‌کند. در حال حاضر "میمونه محد شریف" مدیر اجرایی و "مایکل ملینار" معاون مدیر اجرایی سازمان است. سازمان موضوعات مختلفی را شامل تغییرات آب و هوایی، جنسیت، مسکن، حقوق بشر، نوآوری، امنیت مالکیت زمین، مدیریت شهری، تحرک و حمل‌ونقل، سیاست ملی شهری، فضای عمومی، تاب‌آوری و کاهش خطر، ارتقاء محله‌های فقیرنشین، مدیریت پسماندهای خاک، اقتصاد و امور مالی شهری، انرژی شهری، حکمرانی شهری، بهداشت شهری، قوانین شهری، مهاجرت شهری، برنامه ریزی شهری، بازآفرینی شهری، ایمنی شهری، پیوندهای شهری و روستایی، بررسی‌های محلی داوطلبانه، آب و فاضلاب و جوانان مورد بررسی قرار می‌دهد. همه افراد از حق انسانی اساسی برای مسکن برخوردار هستند که دسترسی به خانه‌ای امن، مطمئن، قابل سکونت و مقرون به صرفه را تضمین می‌کند. سازمان متولی طرح‌ها و مجری پروژه‌های مسکن در سراسر جهان بوده ضمن آنکه اجلاس‌ها و رویدادهای مختلفی را در این زمینه برگزار کرده است. علاوه بر آن آژانس اقدام به برگزاری کارگاه‌های آموزشی گوناگون برای آموزش شرکت‌کنندگان جهت کسب دانش عملی بهتر در حوزه مسکن در دوره‌های مختلف می‌نماید که الهام‌بخشیدن به شرکت‌کنندگان برای یافتن الگوهای مسکن کارآمدتر، فراگیرتر، ایمن‌تر و نوآورانه‌تر برای تحرک شهری در شهرهایشان را به دنبال دارد و منجر به تجهیز شرکت‌کنندگان به دانش و ابزار برای تهیه استراتژی‌ها و راه‌حل‌های عملی و پایدار در برنامه‌ریزی، سیاست‌ها و مقررات، به اشتراک گذاشتن دانش پیشرفته توسط کارشناسان در یک محیط یادگیری هم‌تا به هم‌تا و پلتفرم مشارکت برای تبادل مستمر در حوزه مسکن می‌گردد. در ادامه به معرفی بیشتر سازمان و برنامه راهبردی آن، پروژه‌های سازمان در عرصه مسکن و شبکه‌های مشارکتی مرتبط با سازمان در حوزه مسکن خواهیم پرداخت.

برنامه راهبردی ۲۰۲۳-۲۰۲۰ اسکان بشر

شهرنشینی سریع منجر به افزایش تعداد افراد ساکن در محله‌های فقیرنشین و همچنین زیرساخت‌ها و خدمات ناکافی و پر بار (مانند جمع‌آوری زباله و سیستم‌های آب و فاضلاب، جاده‌ها و حمل‌ونقل) و آلودگی هوا شده و گسترش بی‌رویه شهری را تشدید کرده است. در پی این روند، برنامه اسکان بشر یک برنامه استراتژیک برای دوره ۲۰۲۰-۲۰۲۳ ایجاد کرده که در حال تغییر موقعیت آژانس به عنوان یک نهاد بزرگ جهانی، مرکز تعالی و نوآوری است. در این راستا، سازمان در حال تمرکز مجدد جایگاه خود به عنوان رهبر فکری و آژانسی است که گفتمان و دستور کار جهانی را در مورد توسعه شهری پایدار تنظیم می‌کند. این برنامه رویکرد استراتژیک و یکپارچه‌تری را برای حل چالش‌ها و فرصت‌های شهرهای قرن بیست و یکم و دیگر سکونتگاه‌های انسانی اتخاذ می‌کند. این مأموریت چهار نقش اصلی زیر را در بر می‌گیرد:

۱. فکر کردن: کار هنجاری، از جمله تحقیقات پیشگامانه و ظرفیت‌سازی، تعیین استانداردها، پیشنهاد هنجارها و اصول، به اشتراک گذاری شیوه‌های خوب، نظارت بر پیشرفت جهانی و حمایت از تدوین سیاست‌های مرتبط با شهرهای پایدار و سکونتگاه‌های انسانی.

۲. انجام دادن: اقدام عملیاتی سازمان اشکال مختلفی از کمک‌های فنی را به خود اختصاص می‌دهد که از تخصص منحصر به فرد خود در زمینه شهرنشینی پایدار و پاسخ به بحران بهره‌مند می‌شود و همچنین پروژه‌هایی را برای ارائه ارزش افزوده و حمایت مناسب به کشورها اجرا می‌کند.

۳. اشتراک گذاری: سازمان از طریق حمایت، ارتباطات و اطلاع‌رسانی، پشتیبانی عمومی، سیاسی و مالی و اقدام مشترک را به منظور الهام بخشیدن به تغییر کیفی در برنامه‌های توسعه ملی، چارچوب‌های سیاست، عملکرد توسعه و گزینه‌های سرمایه‌گذاری برای توسعه پایدار شهری در سطوح مختلف محلی، ملی و جهانی بسیج می‌کند.

۴. شریک کردن: سازمان با دولت‌ها، سازمان‌های بین‌دولتی، آژانس‌های ملل متحد، سازمان‌های جامعه مدنی، بنیادها، مؤسسات دانشگاهی و بخش خصوصی برای دستیابی به نتایج پایدار در پرداختن به چالش‌های شهرنشینی همکاری می‌کند.

برنامه شامل چهار حوزه تغییر است که تمام فعالیت‌های سازمان را هدایت می‌کند. این حوزه‌ها شامل کاهش نابرابری فضایی و فقر در جوامع در سراسر پیوستار شهری-روستایی، افزایش رفاه مشترک شهرها و مناطق، تقویت اقدامات اقلیمی و بهبود محیط شهری و پیشگیری و واکنش مؤثر بحران شهری است. پنج برنامه شاخص جهانی شامل شهرهای هوشمند مردم‌محور، جوامع فراگیر و شهرهای پرونق، سکونتگاه‌های تاب‌آور برای فقرای شهری، شهرهای فراگیر: افزایش اثرات مثبت مهاجرت شهری و شهرهای اهداف توسعه پایدار در راستای تسریع اجرای برنامه استراتژیک بر اساس ابتکارات گذشته و جاری سازمان است که با تسهیل بارورسازی ایده‌ها و تجربیات به انسجام و هم‌افزایی میان ابتکارات دست می‌یابند. همچنین امکان ایجاد مشارکت‌های بلندمدت با دولت‌های ملی و محلی و سایر ذینفعان را فراهم کرده و ادغام مسائل شهرنشینی پایدار و بومی‌سازی اهداف توسعه پایدار را تقویت می‌کند و ابعاد شمول اجتماعی مشخص شده در برنامه استراتژیک به‌ویژه حقوق بشر، جنسیت، کودکان، جوانان و افراد مسن و ناتوان را ادغام می‌کند. برنامه‌های شاخص که توسط مدیر اجرایی آغاز شده‌اند، نشان دهنده یک تغییر پارادایم در روشی است که سازمان کار می‌کند و می‌تواند به ایجاد تغییرات دگرگون‌کننده در شهرها و سکونتگاه‌های انسانی کمک کند. شکل ۱، برنامه راهبردی ۲۰۲۳-۲۰۲۰ سازمان را نمایش می‌دهد.

شکل ۱ برنامه راهبردی ۲۰۲۰-۲۰۲۳ برنامه اسکان بشر سازمان ملل

پروژه‌های برنامه اسکان بشر در زمینه مسکن

برنامه سکونتگاه‌های انسانی سازمان ملل متحد به‌عنوان آژانس امانتدار مسئول اجرای پروژه‌های مختلف در حوزه مسکن در مناطق مختلف جهان با در نظر گرفتن استانداردهای مختلف محیطی و اجتماعی است. در ادامه به معرفی برخی از این پروژه‌ها در نقاط مختلف خواهیم پرداخت.

۱. پروژه احیاء مسکن بیروت^۱ و صنایع فرهنگی و خلاق

سازمان اسکان بشر به اجرای کامل پروژه تحت عنوان "احیاء مسکن بیروت و پروژه احیاء صنایع فرهنگی و خلاقانه"^۲ از طریق تأمین مالی از "تسهیلات مالی لبنان"^۳ تحت مدیریت بانک جهانی شناسایی شده است. این پروژه حول چهار محور اصلی زیر فعالیت می‌کند:

۱. بازسازی ساختمان‌های آسیب‌دیده شدید که مستقیماً تحت تأثیر انفجار قرار گرفته‌اند و دارای ارزش میراثی

هستند؛

۲. کمک فنی برای پشتیبانی اجاره؛

۳. حمایت از سازمان‌ها و دست‌اندرکاران فرهنگی از طریق اعطاء کمک‌های بلاعوض برای تولیدات فرهنگی و

۴. مدیریت پروژه و ظرفیت‌سازی.

۱. پایتخت لبنان

2 Beirut Housing Rehabilitation and Cultural and Creative Industries Recovery Project
3 Lebanon Financing Facility

سازمان اقدامات ملموسی را جهت اجرای پروژه مطابق با استانداردهای محیطی و اجتماعی مشخص شده دنبال می‌کند. بخشی از این استانداردها شامل یک "برنامه تعهد زیست محیطی و اجتماعی"^۱ است که اقدامات و معیارهای مادی، هرگونه سند یا طرح خاص و همچنین زمان‌بندی هر یک از این موارد را مشخص می‌کند. استانداردهای محیطی و اجتماعی مربوطه که برای این پروژه اعمال می‌شوند شامل ارزیابی و مدیریت خطرات و اثرات زیست محیطی و اجتماعی، شرایط کار و کارگر، کارایی منابع و پیشگیری و مدیریت آلودگی، سلامت و ایمنی جامعه، میراث فرهنگی و مشارکت ذینفعان و افشای اطلاعات است. حدود ۱۵ سال از فعالیت عملیاتی سازمان در لبنان می‌گذرد. در طول این دوره، برنامه کشور چارچوب‌های همکاری محکمی را با مقامات ملی و محلی، دولت‌های محلی، سازمان‌های جامعه مدنی، دانشگاه‌ها و مهم‌تر از همه با جوامع محلی ایجاد کرده است و بر اساس تجربه گسترده خود پیشنهاد می‌کند که ذینفعان پروژه شامل ذینفعان مستقیم، نهادهای دولتی و خصوصی، مقامات دولتی، جامعه مدنی و سازمان‌های غیردولتی و افرادی که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم تحت تأثیر پروژه قرار می‌گیرند، باشند.

۲. پروژه مسکن هندی در سری لانکا

در پی وقوع ۳۰ سال درگیری میان استان‌های شمالی و شرقی سری لانکا حدود ۱۶۰۰۰۰ خانه در نواحی شمالی تحت تأثیر قرار گرفتند و دچار آسیب و ویرانی شدند، زیرساخت‌های فیزیکی به‌شدت آسیب دیدند و فرصت‌های معیشتی محدود شدند و در عین حال جوامع مهارت و منابع لازم برای بازیابی خود را نداشتند. به دنبال این رویداد، در ژوئن ۲۰۱۰ دولت هند به عنوان بخشی از حمایت‌های توانبخشی پس از جنگ از سری لانکا، اعلام کرد که قصد دارد بودجه ساخت ۵۰۰۰۰ خانه را تأمین کند. این پروژه از بالاترین استانداردهای عینی و شفافیت، هم برای انتخاب ذینفع و هم برای پرداخت کمک هزینه پیروی می‌کرد. به هر خانواده ذینفع کمک هزینه ۵۵۰،۰۰۰ لیره برای ساخت یک خانه و ۲۵۰،۰۰۰ لیره برای تعمیر خانه آسیب دیده داده شد. چهار آژانس اجرایی شامل برنامه اسکان بشر سازمان ملل، فدراسیون بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت هلال احمر^۲ با مشارکت جامعه صلیب سرخ سری لانکا، سازمان ملی توسعه مسکن^۳ دولت سری لانکا و زیستگاه برای بشریت^۴ برای پیاده‌سازی پروژه انتخاب شدند. برنامه سکونتگاه‌های انسانی سازمان ملل متحد ساخت و تعمیر ۱۷۹۴۵ خانه را در سراسر مناطق تحت تأثیر درگیری‌های استان شمالی کیلینوچچی،^۵ مولایتیو^۶ و جافنا^۷ تسهیل کرد که شامل ۱۷۵۰۰ خانه کاملاً ساخته شده و ۴۴۵ خانه تعمیر شده است. از اکتبر ۲۰۱۲، سازمان پروژه مسکن هند را در بیش از ۱۴۰ بخش اجرا کرد. این پروژه موفق شد به هزاران خانواده کمک کند تا نیازها و انتظارات مسکن خود را برآورده کنند و در عین حال احساس مالکیت را از طریق یک فرآیند کاملاً مشارکتی که با روش ساخت‌وساز "محور مالک خانه"^۸ انجام شده است، تضمین کند. این پروژه با دنبال نمودن اقدامات زیر صورت گرفته است:

۱. هدف قرار دادن اقشار آسیب‌پذیر؛

۲. تقویت ساختارهای اجتماعی جامعه؛

۳. توانمندسازی زنان متأثر از تعارض؛

۴. بهبود مهارت‌های ساخت‌وساز؛

1. Environmental and Social Commitment Plan

2. International Federation for the Red Cross and Red Crescent Societies

3. National Housing Development Authority

4. Habitat for Humanity

5. Kilinochchi

6. Mullaitivu

7. Jaffna

8. Homeowner Driven

۵. ارائه پشتیبانی فنی؛
۶. تهیه طرح خانه‌ها بر اساس شیوه‌های فرهنگی محلی؛
۷. کمک به دینفعان آسیب‌پذیر؛
۸. بهبود تاب‌آوری در برابر بلایای طبیعی؛
۹. ترویج شیوه‌های ساخت‌وساز مقرون به صرفه و سازگار با محیط زیست؛
۱۰. استفاده از مصالح ساختمانی محلی؛
۱۱. استفاده از مصالح ساختمانی بازیافتی؛
۱۲. ساخت خانه‌های نمایشی دوستدار محیط زیست و
۱۳. شخصی‌سازی فضاهای داخلی و خارجی (نماهای خارجی رنگارنگ، طرح‌های پیچیده کف، گریل کاری تزئینی، نرده‌ها و ورودی‌ها).

خانواده‌ها با نقل مکان به خانه‌های دائمی نه تنها از سرپناه برخوردار شدند بلکه امنیت و فضایی برای انجام فعالیت‌های معیشتی خود نیز به دست آوردند. بر این اساس، نقل مکان به یک خانه دائمی با فضا و آزادی بیشتر، زندگی خانواده‌ها را در سری‌لانکا متحول کرد. سازمان همچنین به تهیه گزارش از تجربیات شهرهای مختلف در زمینه مسکن پرداخته است. در این میان می‌توان به پروژه مسکن و ارتقاء شهری در یانتای^۱ اشاره کرد که دارای شهرت بین‌المللی است و ابتکارات مستمر آن در زمینه زاغه‌ها و ارتقاء شهری از تجربیات موفق در سراسر جهان است. چهار نوع اصلی پروژه مسکن و ارتقاء شهری شامل ارتقاء شهری با تمرکز بر بهبود محیط فیزیکی در محله‌ها، ارتقاء امکانات و خدمات زیربنایی شهری، توسعه مجدد در سطح محله و ارتقاء شهری چندبخشی در این شهر وجود دارد و مکانیسم‌های اصلی تأمین مالی آن شامل تأمین مالی بودجه، استقراض، تأمین مالی کاربر/دینفعان، تأمین مالی توسعه‌دهنده و وجوه تخصصی است که نمونه‌ای دلگرم‌کننده برای سایر کشورهای در حال توسعه برای تجهیز منابع در مواجهه با مشکل مسکن، زیرساخت‌های شهری و خدمات ناکافی به شمار می‌رود.

شبکه‌های مشارکتی مرتبط با سازمان در زمینه مسکن

برنامه اسکان بشر سازمان ملل در بازه زمانی بیش از چهل سال، به عنوان رهبر جهانی در ترویج سکونتگاه‌های انسانی پایدار از نظر اجتماعی و زیست محیطی و سرپناه کافی برای همه خدمت کرده است و به نقش شرکا در کمک به ارتقاء تخصص و تأمین منابع برای بهبود کیفیت زندگی برای همه در جهان شهری ارزش می‌دهد. از جمله شبکه‌های مشارکتی مرتبط با سازمان در زمینه مسکن می‌توان به شبکه جهانی مسکن پایدار^۲ و پلتفرم جهانی راهبرد مسکن^۳ اشاره کرد که در ادامه به معرفی هر یک آن‌ها خواهیم پرداخت.

شبکه جهانی مسکن پایدار

شبکه جهانی مسکن پایدار یک مشارکت بین‌المللی است که متخصصان، دانشگاهیان و سازمان‌هایی را که توسعه سیاست، تحقیق و طراحی مسکن پایدار را از نظر زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی رهبری می‌کنند، به یکدیگر پیوند می‌دهد. اعضای شبکه از طریق این مشارکت، تجربه و تخصص را به اشتراک می‌گذارند و استراتژی‌هایی

را توسعه می‌دهند که شیوه‌های مسکن مقرون به صرفه و پایدار را در کشورهای و شهرهای در حال توسعه ترویج می‌کند. شبکه که از طریق برنامه سکونتگاه‌های انسانی سازمان ملل تأسیس شده است، اکنون مشارکتی شامل چندین سازمان بین‌المللی است که راه‌حل‌های مسکن مناسب را در زمینه ارتقاء محله‌های فقیرنشین، بازسازی، مسکن مقرون به صرفه و اجتماعی در مقیاس بزرگ و شهری پایدار ترویج می‌کنند. شبکه از مشارکت با دانشگاه کمبریج، شبکه بین‌المللی بامبو و راتان،^۱ EcoSur، مرکز تحقیقات فنی VTT فنلاند، CRAterre، دانشگاه آکسفورد بروکس، فدراسیون بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت هلال احمر، زیستگاه برای بشریت، بین‌المللی زاغه‌نشینان،^۲ کمیسیون اقتصادی سازمان ملل متحد برای اروپا^۳ و سازمان بین‌المللی کار^۴ برخوردار است. شبکه این کار را از طریق استفاده از مصالح ساختمانی محلی و سنتی و معماری بومی، طراحی یکپارچه محله و برنامه‌ریزی شهری و حمایت از فرآیندهای اجتماعی در راستای تحقق حق مسکن مناسب تشویق می‌کند.

پلتفرم جهانی راهبرد مسکن

پلتفرم جهانی راهبرد مسکن یک حرکت جهانی مشترک به سمت مسکن مناسب برای همه و بهبود شرایط مسکن و زندگی زاغه‌نشینان است که توسط قطعنامه ۲۳/۱۶ GC با تمرکز عمده بر سکونتگاه‌های انسانی به‌ویژه زاغه‌نشینان آغاز شده است. هدف پلتفرم کمک به کشورهای عضو در راستای تحقق حق مسکن مناسب و توانمند ساختن اعضا برای توسعه راهبردهای مسکن ملی است.

برنامه اسکان بشر سازمان ملل در خط مقدم حمایت از کشورها برای دسترسی به داده‌ها و اطلاعات قابل اعتماد در مورد شرایط و روندهای شهری و نظارت و گزارش کارآمد در مورد برنامه‌های جهانی است. این پشتیبانی شامل توسعه ابزارها و رویکردهایی مانند رصدخانه جهانی شهری، طرح شکوفایی شهر و رویکرد نمونه ملی شهرها، ایجاد ظرفیت‌های دولت‌های ملی و محلی، ایجاد مکانیسم‌های نظارت شهری محلی، منطقه‌ای و جهانی و حمایت از جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل داده‌های شهری است.

مسکن دارای ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی، کالبدی-فضایی و مدیریتی است و بررسی و توجه به آن‌ها از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. از جمله دلایل کمبود مسکن می‌توان به رشد طبیعی جمعیت، افزایش هزینه زمین، احتکار زمین، افزایش قابل توجه هزینه‌های ساخت‌وساز، پروسه طولانی صدور مجوز پروژه‌های ساختمانی، زمانبر بودن اتمام پروژه‌های ساختمانی، پول ارزان، کمبود نیروی انسانی متخصص، کمیاب بودن منبع زمین، مهاجرت، کاربری رقابتی زمین، رعایت حداقل الزامات فضای سبز، تأکید بسیاری از پروژه‌های مسکن بر بخش لوکس و گرایش افراد به تنهایی اشاره کرد. موارد فوق منجر به بروز مسائل و مشکلاتی نظیر رشد زاغه‌ها، عدم توان پرداخت اجاره‌بها، بی‌خانمانی، نبود مسکن ارزان قیمت برای دانشجویان، افزایش قیمت ملک، افزایش خطر کلی فقر، آلودگی، ایجاد شرایط غیربهداشتی، مشکلات سلامتی و غیره می‌گردد. در راستای حل بحران جهانی مسکن راهکارهای بسیاری وجود دارد که در این میان ساخت مسکن اجتماعی و عمومی، ساختن خانه‌های کوچک و فشرده، کنترل اجاره، خرید زمین و ملک از سوی دولت‌ها، تمرکز بر ساخت مسکن ارزان قیمت به جای خانه‌های لوکس، محدودیت احتکار زمین، مالیات بالاتر بر بازده سرمایه‌گذاری در املاک و مستغلات، پشتیبانی دولت از اجاره‌نشینان در صورت بروز بحران مالی، استفاده کارآمدتر از فضا و افزایش جذابیت زندگی در مناطق روستایی از اقدامات مؤثر در این زمینه به‌شمار می‌روند. حل بحران

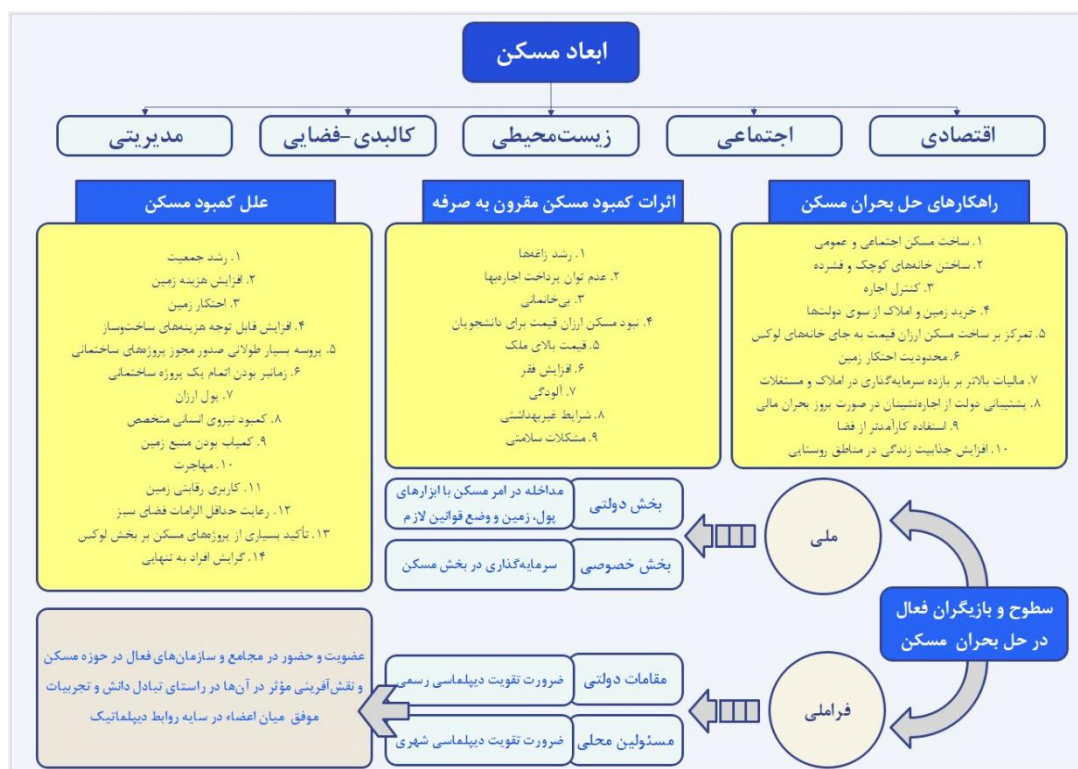
1 The International Network for Bamboo and Rattan

2 Slum Dwellers International

3 United Nations Economic Commission for Europe

4 International Labour Organisation

مسکن نیازمند درگیری تمامی عوامل و بازیگران جوامع در سطوح مختلف ملی و فراملی و همکاری همه‌جانبه و مشارکت مقامات دولتی، مسئولین محلی، جامعه مدنی، دانشگاه‌ها و غیره می‌باشد. شکل ۲، سطوح و بازیگران فعال در حل بحران مسکن را نمایش می‌دهد.

شکل ۲ سطوح و بازیگران فعال در حل بحران مسکن

بحث و نتیجه‌گیری

مسکن به‌عنوان یکی از نیازهای اساسی بشر و همچنین از نیازهای ضروری برای رفاه و سلامتی انسان‌ها به‌شمار می‌رود که نقشی حیاتی در زندگی و جوامع بشری ایفا می‌نماید. با رشد مراکز شهری، کانون فقر جهانی به شهرها به‌ویژه به سکونتگاه‌های غیررسمی و محله‌های فقیرنشین در حال رشد در جهان در حال حرکت است. این امر ضرورت پیوستن شهرها به سازمان‌های بین‌المللی در حوزه مسکن و به اشتراک گذاشتن تجارب موفقیت‌آمیز آن‌ها در این زمینه از سوی مقامات محلی و شهرداری‌ها را بیش از پیش روشن می‌کند. در این راستا، برنامه اسکان بشر سازمان ملل بر ایجاد تأثیرات و نتایج مثبت برای همه با چشم‌اندازی نو و نوآور از توسعه در پاسخ به مشکلات مسکن که به‌طور فزاینده‌ای در مناطق شهری متمرکز شده‌اند، تأکید می‌کند. در قرن بیست و یکم دیپلماسی شهری به عنوان ابزاری برای مدیران شهری است که بواسطه آن می‌توانند شهرهای خود را با سایر شهرها و یا سازمان‌های بین‌المللی در فضای فراملی پیوند دهند. برنامه اسکان بشر سازمان ملل از سازمان‌های مهم بین‌المللی در حوزه مدیریت شهری است که با عضویت شهرها در آن و برگزاری اجلاس‌های خود در کلانشهرهای عضو، سبب می‌شود تا نخست شهرداران عضو این سازمان، متخصصین دانشگاهی و کارآفرینان شهری، گردهم آیند و با دستور کارمختلف و برگزاری مباحث گسترده در چارچوب پنل‌ها در خصوص چالش‌های شهری در قرن بیست و یکم با یکدیگر تعامل کنند و در این میان تجارب موفق خود را به اشتراک بگذارند. دیپلماسی شهری می‌تواند با فراهم ساختن دیدارهای دوجانبه یا چندجانبه، زمینه‌های تعامل با مدیران شهری

شرکت کننده در این اجلاس ها را فراهم نماید. یافته ها در چارچوب شکل شماره (۲) نشان دهنده این است که بخشی از بحران مسکن می تواند از طریق ارتباط گیری و تعامل با سازمان های بین المللی مانند برنامه اسکان بشر سازمان ملل در چارچوب دیپلماسی شهری و انتقال تجارب موفق شهرها، زمینه های بهبود زندگی و ارتقاء کیفیت زندگی در شهرها شود. نیاز انسان به سرپناه و مسکن مناسب یک نیاز جهانی است و تأمین آن نیازمند تلاش جهانی و همکاری همه جانبه در راستای حل مسائل مرتبط با آن است. در این زمینه جهت شکل گیری ساختاری مناسب برای تقویت تعاملات سازنده و ارتباط مناسب شهرهای کشور با برنامه اسکان بشر سازمان ملل اقدامات ذیل باید مدنظر قرار گیرد:

۱. در برنامه های راهبردی توسعه شهرهای ایران، تأکید گسترده به نقش فراملی شهرها و دیپلماسی شهری شود؛
۲. مدیران شهری کلانشهرهای ایران باید بیش از گذشته به نقش فراملی شهرهای خود جهت استفاده از فرصت های جهانی اهمیت دهند؛
۳. سازمان های بین المللی در حوزه مدیریت شهری باید در راهبردهای فراملی کلانشهرهای ایران نقش برجسته ای داشته باشند؛
۴. عضویت در برنامه اسکان بشر سازمان ملل باید در دستور کار مدیریت شهری کلانشهرهای ایران قرار گیرد؛
۵. حضور در اجلاس های برنامه اسکان بشر سازمان ملل باید به طور جدی توسط مدیریت شهری کلانشهرهای ایران قرار گیرد؛
۶. برنامه مدونی جهت حضور مدیران شهری در این اجلاس ها به وسیله مشاوران تهیه و دیدارهای دوجانبه و چندجانبه از قبل برنامه ریزی شود؛
۷. انتقال تجارب موفق در حوزه مسکن در دیدارهای دوجانبه و چندجانبه با سایر کلانشهرهای جهانی مورد تأکید باشد؛
۸. با تعاملات دیپلماتیک در مقیاس ملی (دیپلماسی رسمی) و در مقیاس محلی (دیپلماسی شهری) تلاش گسترده ای شود تا یکی از اجلاس های بزرگ جهانی هیئتات در یکی از کلانشهرهای ایران برگزار شود و
۹. دعوت از فعالان و متخصصان حاضر در آژانس در همکاری و انتقال تجارب موفق آنها در زمینه سکونتگاه های انسانی مورد پیگیری دبیرخانه کلانشهرهای ایران قرار گیرد.

منابع

- امیری، مهسا. خلیلی، احمد و مفیدی شمیرانی، مجید. (۱۴۰۱). تبیین مفهوم شناختی و ارائه الگوی دیپلماسی شهری در شبکه های شهری. *مجله پژوهش های جغرافیای برنامه ریزی شهری*، ۱۰ (۴)، ۱۵۸-۱۳۵.
- بصیرت، میثم. و جلیلی، مصطفی. (۱۳۹۳). تحلیل فرصت ها و چالش های توسعه دیپلماسی شهری در کلانشهر تهران. *نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی*، دوره ۱۹، شماره ۳.
- توحیدفام، محمد. و دلیلی، شهاب. (۱۳۹۵). جهانی شدن شهرها و جهان محلی شدن دیپلماسی. *فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، دوره ۴۶، شماره ۲.
- حسینی، هادی. (۱۳۹۷). بررسی سیاست های جهانی در زمینه تأمین مسکن مقرون به صرفه و ارائه سازوکار پیشنهادی برنامه ریزی مسکن در ایران. *مجله معماری شناسی*، مهر ۱۳۹۷، شماره ۱.
- قورچی، مرتضی. و امانی، محمد. (۱۳۸۸). دیپلماسی شهری در فرایند جهانی شدن. *مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران*. دانش شهر، شماره ۷، بهمن ماه ۱۳۸۸.
- نجاتی حسینی، محمود. (۱۳۹۰). سیاست شهری و دیپلماسی شهری (از نظریه تا تجربه). *فصلنامه علمی - پژوهشی جامعه شناسی تاریخی*، ۱۱۷-۱۴۲.

- Acuto, M. Decramer, H. Kerr, J. Klaus, I. Tabory, S. & Toly, N. (2018). Toward City Diplomacy Assessing Capacity in Select Global Cities. *Chicago Council on Global Affairs*.
- Acuto, M., Morisette, M & Tsouros, A. (2017). City Diplomacy: Towards More Strategic Networking? Learning with WHO Healthy Cities. *Global Policy*, vol.8, Issue 1.
- Aalbers, M.B. (2020). Towards relational and comparative rather than contrastive global housing studies. *Housing Studies. Taylor & Francis Journals*. Volume 37. Issue 6, Pages 1054-1072.
- Beall, J. & Adam, D. (2017). Cities, Prosperity and Influence, the Role of City Diplomacy in Shaping Soft Power in the 21st Century. *BRITISH COUNCIL*.
- Beattie, N., Mayer, C., & Yildirim, A.B. (2010). Incremental Housing: Solutions to Meet the Global Urban Housing Challenge. *Network Session - Global University Consortium – SIGUS-MIT UN World Urban Forum*, Brazil, March 2010.
- Ebie, S. P. (2009). Public Sector Driven Housing: Achievements and Problems. *Faculty of Environmental Sciences Annual lecture, Nnamdi Azikiwe University, Awka*.
- <https://www.imf.org/external/research/housing/index.htm>.
- <https://unhabitat.org/>.
- Leon, J.K. (2020). The global governance of housing: 1945–2016. *Planning Perspectives*, 36 (1):1-20.
- Martin, C. Rodríguez-Pinzón, D. & Brown, B. (2015). Human Rights of Older People: Universal and Regional Legal Perspectives. *USA: Springer Link*.
- Masterson, V. (2022). What has caused the global housing crisis - and how can we fix it? *World Economic Forum*.
- Moore, E.A. (2019). Addressing Housing Deficit in Nigeria: Issues, Challenges and Prospects. *Central Bank of Nigeria. Economic and Financial Review*. Volume 57/4.
- Mutume. G. (2004). Rough road to sustainable development: Water, sanitation, and housing among Africa's environmental priorities. *Africa Renewal*.
- OHCHR. (2023). The Human Right to Adequate Housing. *Office of the High Commissioner for Human Rights is the leading United Nations*.
- Pluijm, V.D. Melissen, J. (2007). City Diplomacy: The Expanding Role of Cities in International Politics. *Netherlands Institute of International Relations, Clingendael*.
- Surmacz, B. (2018). City Diplomacy. Maria Curie-Skłodowska University. *Poland. Barometer Regionalny*, Tom 16, NR 1, 2018.
- Van Doorn, L. Arnold, A. & Rapoport, E. (2019) In the Age of Cities: The Impact of Urbanisation on House Prices and Affordability. *Hot Property. The Housing Market in Major Cities*. Chapter 1. Editors: Rob Nijskens, Melanie Lohuis, Paul Hilbers, Willem Heeringa.
- Wetzstein, S. (2017). The global urban housing affordability crisis. *Urban Studies*, 54(14), 3159–3177.
- Zukin, S. Kasinitz, P. & Chen, X. (2015). *Global Cities, Local Streets: Everyday Diversity from New York to Shanghai*. New York: Routledge.